

Szepesi László:

A napfény íze - kardpenge a napfényben....

- I. A Napfény íze, Szabó István legújabb filmje, az elmúlt száz év (közép) európai eseményeit, egy magyar zsidó család szívszorító történetén keresztül mutatja be.

A család három nemzedékének sorsa, szerepvállalása, sőt még neve (névváltoztatása) is szimbolikus jelentőségű. Sonnenschein Manó a dédapa, a kettős monarchia egy kis falujából Budapestre érkezik, ahol letelepedve – egy likőr recept révén – meggazdagodik. SONNENSCHNEIN neve, Szondi Lipót, a híres magyar pszichológus, a sorsanalízis megteremtőjének nevét juttatja eszünkbe. A család „három nemzedék”-e a 20. századi magyar történelem három kiemelkedő eseményéhez kapcsolódva járja be életútját.

Az apa (Ignác) az uralkodótól, Ferenc József császár és királytól törvényszéki bírói kinevezést kap, de ennek érdekében nevét SORS-ra változtatja. Baljós, sokat jelentő név (ahogy a filmben a névkeresés közben elhangzik: „sors” latinul és magyarul is jóslatot, végzetet, feladatot jelent...).

Sors Ignác egyik fia Ádám – immár a Horthy rendszerben – a „Magyar Tiszti Vívóklub” tagja, kardvívó olimpikon lesz. Ehhez azonban már vallást is változtatnia kell: kikeresztelkedik. Sors Ádám, a „Polgári Vívóklubból” indulva olasz mesterénél Anselminél tanul meg vívni. Tört magyarságáról nehéz nem asszociálni Italo Santellire, a magyar kardvívás megteremtőjére, a magyar kardhagyomány létrehozójára, akinek oly sok olimpiai- és világbajnoki érmet köszönhet Magyarország. Mint az „életben” szintén gyakran előfordult, Sors Ádám is belép a „Magyar Tiszti Vívóklubba”, hogy társaival, Tersikowszkyval, Lugosyval, Rossával és Sárayval az 1936-os Berliini Olimpián indulhasson, ahonnan győztesen tér haza.

Tersikowszky is „árulkodó” név: Terstyánszky Ödön, a 28-as olimpia nagy magyar kardbajnoka jut eszünkbe. (Terstyánszky Ödön, a kiváló kardbajnok, háborús sebesülése miatt bal kézre tért át, így lett 1928-ban, Amsterdamban olimpiai bajnok! Sors Ádám is kezét cserél a filmben, az olimpiát bal kézzel nyeri meg). A nyilvánvaló párhuzamok ellenére, Sors Ádám alakja, sorsa, de vívópályafutása is más irányba mutat. Benne inkább Kabos Endre, a 36-os olimpia bajnoka és Petschauer Attila, a pengevirtuóz sorsa formálódik meg egyszemélyben.

A filmbeli Sors Ádám (Kabos-Petschauer) megismétli Petschauer Attilának az amsterdami olimpián véghezvitt, máig felejthetetlen tettét: utolsó asszójában legyőzi olasz ellenfelét, s (hús mérkőzésből húszat nyerve) olimpiai bajnokságot szerez csapatának.

Sorsa azonban hamarosan beteljesedik: megalázó körülmények között, fia (Iván) szeme láttára, borzalmas kínzások közepette ölik meg a munkatáborban, immár a II. Világháború végén. Apja (Ignác) I. világháborús arany vitézségi érme és saját olimpiai aranyérme egyaránt kevésnek bizonyulnak, hogy életben maradjon.

A kardvívó Ádám nagyapja, Sonnenschein Manó, egyidőben hal meg az uralkodó Ferenc Józseffel, s így apjának (Ignácnak) szinte egész világa összeomlik. Ádám világa és egyben élete is megsemmisült a II. világháborúban, mint ahogy Petschauer Attila is a Don-kanyarban lévő munkatáborban veszítette életét.

A név, illetve a „SORS” (a fátum) Ivánon is beteljesedik: a frontról visszatérve az ÁVO-hoz kerülve próbálja apja gyilkosait felkutatni, s közben egyre mélyebb erkölcsi válságba kerül.

Bár a film nem mutatja be a harmadik nagy összeomlást, az 1956-os forradalmat érintve előrevetít egy esetleges megoldást: Sors Iván visszaveszi eredeti nevét, ezzel próbálva megcáfolni dédapja meggyőződését: „aki máshonnan érkezett, mindig gyanús marad”.

A film végén csak remélni tudjuk, hogy Iván nem téved; mindenesetre, a pesti utcán felszabadultan sétáló Iván (Szabó István kíséretében) ezt sugallja.

II.

A sokszálú, érdekes cselekmény forgatókönyvét lenyűgözve olvastam 1998 nyarán, amikor Szabó István felkért a vívójelenetek kidolgozására és a szakértői munkára.

Az első megbeszélésre a filmgyárban került sor. Az Oszkár díjas rendező Szabó István – aki szerencsére maga is vívott – vázolta a cselekményt, odaadta a forgatókönyvet és megbeszéltük a vívójeleneteket. Meleg, májusi délután volt, a földszinti szoba ablaka nyitva volt. A stáb hat tagja és én, figyelmesen hallgattuk a rendezőt. Egyszer csak megállt a magyarázat közben és azt kérdezte: „nincs itt permetszag?” Ketten rögtön felálltak és a nyitott ablakon át a levegőbe szagoltak. Tanácstalanul visszafordultak, de nem válaszoltak rögtön.

Láthatóan arra vártak, hogy maga a rendező döntse el van-e, avagy nincs a levegőben permetszag. Magam semmit sem éreztem – tavaszi allergiám volt éppen –, de különben is, először viccnek vettem a kérdést. Később számos alkalommal voltam tanúja hasonló „jelenetnek”: nevezetesen, hogy noha a stáb a legaprólékosabb, legrészletesebb és legalaposabb előkészületeket tette az egyes jelenetek előkészítésére, a végső szó, a végső döntés mindig a rendező Szabó Istváné volt. (A fenti kis jelenet feltűnő volt, ennek ellenére a legkevésbé sem volt bántó! A „szaglászók” közül senkit sem éreztem szolgálalkúnek, ugyanakkor szinte megnyugtató volt rögtön érezni – akár még ebből a furcsa jelenetből is – Szabó István tekintélynek kisugárzását. Szinte elképesztő volt látni mindazt az

információmennyiséget és előkészületet, amit a rendezőnek a forgatás hosszú-hosszú hónapjai alatt fejben és kézben kellett tartania.

III. A vívójelenetek forgatására a Szent László gimnáziumban (Polgári Vívóklub), a Budai Várban (Tiszti Vívóklub), a Sportszarnokban (Berlini Olimpia), illetve az Iparművészeti Múzeumban (Magyar Vívóbajnokság) került sor. A filmben a vívókat az Oszkár-díjas angol színész, Ralph Fiennes (a három generációs főszereplő), Bubik István, Seress Zoltán, László Zsolt, valamint Gálffi László alakították. Anselmit (az olasz vívómester), a Polgári Klub mesterét Andorrai Péter, míg a vívócsapat (katonai) mester-edzőjét, báró Margittayt, Hanns Zischler, berlini filmszínész játszotta.

A rendező, illetve gyártásvezető (Óvári Lajos) kérésére, nemcsak a vívó-szereplőket kellett

felkészíteni,
hanem

dublőreiket is. Kezdetben - és mivel ez természetesen adódott - a dublőröket a Szöuli Világbajnokságra készülő kardválogatott tagjaiból verbuváltam. Már a bemutatkozásra, a szerepek megbeszélésre is sor került, amikor a Vívószövetség technikai igazgatója a VB-felkészülésre való hivatkozással megtiltotta a kiválasztott kardozók részvételét a forgatásban. (Utólag talán nem tűnik ennyire jogosnak a kardozók eltiltása a forgatás néhány napjától, annál is kevésbé, mivel a kardcsapat a VB-k történetének leggyengébb magyar teljesítményével csak nyolcadik lett - épphogy elnyerve az olimpiai kvalifikációt...)

Az „új csapat” annál nagyobb lelkesedéssel és kedvvel kezdett dolgozni: Fodor Kende, Pézsa Gábor, Pallai Mihály, Mátyási Dániel, Dörnyei Márton, Pézsa Zsolt és Takács Péter (magas, sovány jobb és balkezes vívókat kerestek!). Rendkívül kedvesen és segítőkészen magyaráztak és segítettek színész-társaikat (Bubik István kivételével egyikük sem tudott vívni), akiknek igazi profi hozzáállása, magatartása már az első pillanatban megfogta őket. Őszintén szólva számomra is pár évvel ezelőtti hangulatom köszöntött vissza, amikor a francia kardválogatott edzéseit, VB és olimpiai felkészülését irányítottam. Akkor éreztem magam körül ennyi segítőkész, lelkes, kollegiális társat. És akkor éreztem utoljára ezt a nagyfokú tanulni vágyást, érdeklődést, mint most. Minden „igazi” vívó szinte személyes feladatának

tekintette – noha erre egyszer sem kértem meg őket -, hogy „saját színészének” minél többet adjon át vívótudásából. Jó hangulatban, valóban kiváló munkát végeztek.

IV. A „vívó színészek”-kel, a „színész vívók”-kal végzett munka nagyon sok tanulsággal járt számomra is. Először is el kellett dönteni, hogy egyes mozdulatokat, beállításokat tanítok-e meg, vagy egyszerűen vívni tanítsam meg őket. Utólag azt mondom, szerencse, hogy az utóbbi mellett döntöttem. A munka – az edzések – így mindannyiunk számára érdekesnek, ugyanakkor sokkal hasznosabbnak bizonyult a forgatás szempontjából is. Másodszor látnom kellett, hogy a végül is felnőtt színészek mennyivel gyorsabban, tudatosabban tanulnak. A vívásban ugyanis – immár hosszú évtizedek óta – elsősorban a gyerekekre koncentrálódik az oktatás. Franciaországban, Olaszországban, de más országokban is külön üzletág szerveződött a (kis) gyerekekre adaptált felszerelések gyártására-forgalmazására: mini tör-kard, a több méretű (hosszúságú és súlyú) penge, vívóruha, cipő, stb. Ezeknél mindenek előtt a gyerekek fizikai adottságait veszik figyelembe, vagyis hogy elbíróják a számukra kezdetben nehéz fegyvereket, pengéket. Ennek megfelelően az egész versenyrendszer is átalakult. A hatvanas években, a junior VB-k bevezetését komoly szakmai érvekkel ellenezték, ma már azonban nemcsak junior, de kadet Eb-VB-k sora ad alkalmat a gyerekek nemzetközi megmérettetésére. Mindennek azonban nem, vagy nem elsősorban anyagi okai vannak, hanem a vívásnak – szinte minden országban fellelhető – félelme: Mivel a vívás nem népszerű, nem közérthető, nem is divatos sportág, elsajátítása pedig hosszú és fárasztó tanulást igényel, ráadásul költséges is, a szakemberek okkal tartanak attól, hogy elfogy a vívás utánpótlása, hogy az újabb és újabb generációk a sokkal játékosabb, kevesebb tanulást igénylő, jóval „kifizetődőbb”, népszerűbb sportágak felé fordulnak. Ezért történik a lázas keresés, toborzás az általános iskolákban, sőt szinte már az óvodákban. Ugyanakkor a vívás oktatása, mozgásanyaga szinte alig változott. És talán itt van a legnagyobb baj! A vívás oktatás-módszertana, metódikája a mai napig nem „demokratizálódott”. A kezdeti csoportos foglalkozások után, az egyéni iskolázás lesz egyeduralgoló, olyannyira, hogy a versenyzők teljesen elszoknak az önálló, vagy egymást is segítő társas feladatoktól. (Kialtó az ellentét a keleti harcművészetek csoportos oktatása, az egyes mozdulatok egymásnak történő „elő”-diktálása, tanulása és a vívás tradicionális oktatása között)! A csoportos-, páros-, társasjátékos gyakorlatok egymagukban legfeljebb másfél évig működnek a vívásoktatásban. Ha ezután a gyerekek az edzőtől nem kapnak egyéni iskolát, ha nincs 2-3 éven belül sikerélményük a versenyeken, törvényszerűen abbahagyják a vívást – így a sportolást. Az edzők, a jobb eredmények érdekében, az olimpiai pontok hajszolása miatt csak a legkiválóbb tanítványaikra koncentrálhatnak. Ez természetesen ellentmondást szül, hiszen a kevésbé eredményes gyerekek rosszabb teljesítményük okát pont ebben látják: nevezetesen, hogy nem foglalkoznak külön-külön is velük, legalább annyira, mint eredményesebb társaikkal. Az ellentmondás feloldhatatlan: ha az edző szétaprózta magát - „csak” pedagógus lesz, aki az amatőrökkel is foglalkozik – szakmai hitelét, eredményességét kockáztatja, végső soron állását veszíti. Ha csak az élmezőnyre figyel, az utánpótlással lesz előbb-utóbb problémája.

Ezzel szemben – még számomra is meglepő volt a felnőtt színészek tanulási sebessége, készsége. Mivel a forgatókönyv szerint magas színvonalon és viszonylag bonyolult versenyhelyzetekben kellett szerepelniük, megoldhatatlan és életszerűtlen lett volna, ha csak egy-egy mozdulat elsajátítását gyakorolták volna. Így komplett edzésekkel, páros-csoportos foglalkozásokkal, illetve egyéni iskolákkal készültünk fel a forgatásra. Azt

gondolom, a színészek hálások voltak ezekért az edzéseikért, nagyon élvezték a munkát, kikapcsolódásnak, mintegy felüdülésnek is érezték azt.

Ennek megfelelően a tanulással meglepően gyorsan haladtak. Egy-két hónap után már nemcsak a „vívómeneteket” (a különféle támadásokat, védekeket, visszavágásokat) sajátították el, hanem szabályos kis asszókat is vívtak. Ebben sokat segített a találatokat egyértelművé tevő elektromos találatjelző, épp úgy, mint a „felnőtt vívók” játékos utánzóképesége is. Kiderült, hogy nemcsak a kezdő gyerekeknel, hanem a felnőttek oktatásában is nagyszerűen hasznosítható az utánzás. „Színész”-mivoltuk bizonyára sokat segített, de nem magyarázott meg mindent. Nem voltak - miért is lettek volna - egyformán ügyesek. Ugyanakkor az átélő képesség, a beleélő készség nagyon sokat segített nekik. (Mivel az edzések általában késő este zajlottak, egyszer-egyszer Szabó István is eljött meglátogatni a vívó színészeit a Dózsa György úti zsinagóga-vívóterembe. Talán ez adhatta az ötletet számára, hogy a forgatások során csak hangulati elemeket, dramaturgiai meg határozott célkitűzéseket fogalmazzon meg: „ide egy gyors támadást, most egy hosszú vívómenetet, stb. kérek...” Őszinte örömmel töltött el, hogy színészei és dublőrök nagyszerű átéléssel, pontosan teljesítették kéréseit.)

- V. Ralph Fiennes felkészítése (edzése) a forgatás egész ideje alatt tartott. Hamarosan kialakult, hogy számára legfontosabbak az esti foglalkozások lettek. Mint később elmondta, a vívással nemcsak kikapcsolódott, de szinte újratöltődött mindennapi kimerítő forgatási munkájához. Általában este 9-től 10-ig dolgoztunk, amit olykor egy-egy délutáni közös edzés-asszózás egészített ki.

Elmondhatom, szerencsém volt vele: rendkívül céltudatos, szinte makacsul szorgalmas és ugyanakkor rendkívül ügyes is volt. Először jobb kézzel tanult vívni, de már kezdet kezdetén bal kézzel is mindent megmutattam. Ez később sokat segített balkezes oktatásánál.

Amikor először jött a sportcsarnokba „edzésre” egy csinos angol-magyar tolmácsoló kíséretében, - gondolom megszokásból - a lány hozta a vívózsákot. A második-harmadik alkalommal szóvá tettem, hogy a vívás lovagias sport és a vívók maguk hordják felszerelésüket. Lehet persze – tettem hozzá ironikusan -, egy Oszkár-díjas színészhez ez nem méltó... Jót derült rajta, de ettől kezdve kényszerűen vigyázott, hogy felszerelését mindig maga cipelje. Azt hiszem, ezzel kezdődött barátságunk. Beszerezte, végignézte a fellelhető régi felvételeket, rendkívüli

odaadással készült szerepére. Iskola közben nagyon sokat is beszélgettünk, a technikai-taktikai gyakorlatokon és játékokon túl, különösen érdekelte a vívók magatartása, gondolkodásmódja is.

Gyorsan tanult, mozgása harmonikus, koordinált volt. Ugyanakkor a versenyzés, az „igazi” találat adása különös örömet szerzett számára.

Mivel a film szerint elsősorban bal kézzel kellett felkészülnie (így „nyeri” a Berliini Olimpiát), hamarosan áttértünk a balkézzeel való munkára is. Ettől kezdve csak egy-két napot dolgozott jobb kézzel, a többi napon ballal vívott. Kérésére egyszer iskola közben kezét cserélt, de ez nagyon szerencsétlen ötlet volt: aznap egyik kezével sem tudott eredményesen szerepelni. Ez jó tanulság volt, így ezt a hibát többé nem, követtük el.

A film vívójelenetének forgatása után megkért, hogy foglalkozzam továbbra is vele. Természetesen igent mondtam, aminek nagyon örült.

VI. A filmbeli dublőr-vívók csapata a forgatás után is együtt maradt. Fodor Kende, Pézsa Gábor, Pallai Mihály, Mátyási Dániel, Dörnyei Márton, Pénzes Zsolt (mind magas, sovány vívók) és én, mint edzőjük, a Budapesti Honvéd klubba „igazoltunk”. „Ha már úgyis itt dolgoztok – mondták a Honvéd vezetői – maradjatok itt továbbra is.” Így lett a filmbeli gárda a Dózsa György úti zsinagóga-vívóterem versenyző csapata.

Ralph Fiennes nagyon nehezen szakadt el a vívástól: a következő év februárjában visszajött Budapestre kikapcsolódni – újra iskolázni a vívóterembe. Legnagyobb sajnálatomra Londonban nem talált vívóklubot, ahol a kardvívást folytathatná. Az idei év elején, még a londoni viládkupa-verseny döntőjére is kilátogatott, ahol éppen az orosz Pozdnyakov vívott az olasz Tarantinoval. A teremben kisebb felfordulást okozott, hogy számos vívó és civil autogrammot kért tőle, amit, a versenyt nyerő Pozdnyakov sem mulasztott el.

Őszintén büszke vagyok, hogy a vívásnak köszönhetően nemcsak egy jó barátot, de a (magyar) vívásnak és Magyarországnak is egy igazi jó barátját és tisztelőjét ismerhettem meg benne.